

JŪRATĖ PAJĖDIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

PRITARIMAS PAŠNEKOVUI ŽEMAIČIŲ KASDIENYBĖS DISKURSE: FUNKCIJOS IR RAIŠKA (REMIANTIS XX A. II PUSĖS ŠALTINIAIS)

ANOTACIJA

Straipsnyje pristatomas žvalgomasis tyrimas, kuriuo siekta nustatyti pritarimo pašnekovui raiškos elementus ir jų dažnumo pasiskirstymą trejopo pobūdžio žemaitiškame diskurse (įprastoje kalboje, naratyvuose ir telefoniniuose pokalbiuose). Tyrimui pasitelktas keliuose šaltiniuose paskelbtas XX a. II pusės šiaurės žemaičių kalbėjimo paveldas. Remiantis leksikografiniuose šaltiniuose (žr. Aleksandravičius 2011, Vanagienė 2014–2015) pateikta iliustracine medžiaga aptariamas subjektyviuoju vertinimu paremtas žemaičiams tinkamo bendravimo suvokimas, dažniausiai susijęs su darnos siekimu. Pritarimo raiškos elementų ir jų santykinio dažnumo pasiskirstymas realiame žemaičių kalbėjime vertinamas analizuojant šiaurės žemaičių telšiškių autentiško kasdienybės kalbėjimo tekstų rinkinio *Taip šneka tirkšliškiai* (žr. Girdenis 1996) duomenis.

ESMINIAI ŽODŽIAI: kasdieniška žemaičių kalba, spontaniškas dialogas, pritarimas pašnekovui, pakartojimas.

ĮVADAS

Žemaičių kaip etninės grupės buvimas pagrįstas kalbėjimosi, o ne rašymo patirtimi¹. Lyginant sakinines bendrinės lietuvių kalbos ir žemaitiško kalbėjimo ypatybes, pastarasis turi nemažai savitų bruožų, kurie sietini ir su fonologinėmis kalbinių sistemų diferenciacijomis, ir su skirtingais kultūriniais bendravimo modelių standartais, taip pat su nevienoda lietuvių ir žemaičių kalbų² sintaksinių struktūrų normiškumo samprata³. Šnekamosios bendrinės lietuvių kalbos tyrimai paprastai inicijuojami siekiant „statistiškai pagrįsti dažnai tik stebėjimo būdu užfiksuotus šnekamosios ir rašytinės kalbos skirtumus“ (Dabašinskienė 2009: 14). Su stebėjimo būdu nustatytais žemaitiško ir lietuviško kalbinio bendravimo modelių raiškos skirtumais yra susijusi

---

¹ Apie žemaičių kalbos rašto sistemos sukūrimo pastangas ir realijas žr. Pabrėža 2017.

² Apie kalbos ir dialekto skirtį ir *kalbos* kaip arealo, apimančio dialektų arealus, konceptą plg. Aliūkaitė 2013: 4; skirtingumu nuo bendrinės kalbos ir kitų tarmių grindžiamą žemaičių kalbos, apimančios ją sudarančias tarmes ir šnektas, suvokimą žr. Pabrėža 2017: 47–48.

³ Šnekamajai kalbai būdingas struktūrinis savitumas nulemia jos tyrimų pobūdį ir iškelia specialius reikalavimus, tokius kaip būtinybė atsižvelgti į pokalbio situaciją, dalyvius, jų skaičių, temą ir kitus lingvistinius ir nelingvistinius požymius, plg. Dabašinskienė 2009: 14.

ir čia pateikiamo žvalgomojo tyrimo idėja (rimtesne analize pagrįstas minėtų kalbinių sistemų sakytinių atmainų sugretinimas taip pat būtų gana sąlygiškas, nes turimi žemaičių kalbėjimo perrašai ir sakytinės (šnekamosios)⁴ bendrinės kalbos, reprezentuojančios privatųjį bendravimo modelį, tekstai⁵ pristato skirtingo laikotarpio ir kalbėjimo situacijų pateiktis).

Straipsnyje siekiama apžvelgti vieną žemaitiškam dialogui būdingą ypatumą, greit pastebimą gimtakalbių bendrinės lietuvių kalbos vartotojų, tapusių žemaitiško pokalbio liudininkais, taip pat ryškiai krentančiu į akis ir pažindinantis su autentiško žemaičių kasdienybės diskurso (ir dialogo, ir polilogo) perrašų tekstais. Tai pritarimo dialogo partneriui (ar partneriams) raiška⁶. Kasdieniškuose žemaičių pokalbiuose yra įprasta, kad pasyvią klausytojo poziciją užimantis diskurso dalyvis į aktyvųjį – kalbantį arba pasakojantį – diskurso narį reaguoja gana dažnu ir įvairiai išreikštu pritarimu. Ši diskurso ypatybė žemaičiams pakeitus kalbos kodą paprastai nebūna automatiškai perkeliama į bendrinę lietuvių kalbą. Kadangi tai nėra savaime išverčiama, tam tikrose situacijose šis pritarimas gali būti laikomas būtinu bendravimo kultūros elementu, kuriam bendrinėje kalboje žemaičiai tinkamo atitikmens neranda. Gali būti, kad bendraujant bendrine kalba būtent dėl tokių ar panašių kultūrinių skirtumų kylantis nesugebėjimas teisingai interpretuoti tylėjimą ar nežinojimas, kuo tinkamai pakeisti pauzes, žemaičiams kuria neįaukaus pokalbio įspūdį ir kartu stiprina tylenio žemaičio įvaizdį. Natūraliam bendrinės kalbos vartotojui tapus žemaitiško dialogo liudininku dažnai pasikartojanti ar nuolatinė pritarimo raiška atrodo kaip perteklinė ir verta pasišaipymo.

Dažną ir įvairiais būdais parodomą pritarimo pašnekovui raišką žemaitiškame diskurse galima sieti su stipriai išreiškiamu ir tradiciškai pageidaujamu komunikacinio tolygumo (plg. Edwards 2008: 335) siekimu arba trokštamo tarpasmeninio pripažinimo realizavimo modeliais (plg. Weigand 2010: 232), kurie susiję su mandagumo konkrečioje bendruomenėje supratimu ir takto principo realizacija. Pragmatika mandagumu leidžia aiškinti dvi prieštaringas tylėjimo implikacijas: priklausomai nuo pokalbio situacijos ir jo dalyvių sudėties tylėjimas gali būti suvokiamas ir kaip su tam tikru žemesniu (amžiaus, socialiniu) statusu⁷ susijusi pageidaujamo mandagumo raiška ir kaip savotiškas akibroktas (plg. Leech 1999: 141). Įprasto pokalbio situacijose (kai dialogo, polilogo dalyvių socialinis statusas panašus, o bendravimas dažnas ir

---

⁴ Apie sąvokų *sakytinė kalba* ir *šnekamoji kalba* galimą sinonimiškumą ir skirtį, kai sakytinė kalba suvokiama plačiau, o šnekamoji gali būti susiejama su buitiniu kalbos stiliumi žr. Nauckūnaitė 2003: 79–80; Kamandulytė–Merfeldienė 2014: 1.

⁵ Pavyzdžiui, *Sakytinės lietuvių kalbos tekstyno* dalies *Spontanine privati kalba* pateiktus duomenis galima vertinti kaip trumpas buitinio stiliaus kalbėjimo atkarpas.

⁶ Čia atsiribojama nuo prieštaravimo pašnekovui reakcijų raiškos. Apie pritarimo ir prieštaravimo ilokucinius aktus kaip susijusius su tam tikra pozicija pokalbyje (jie galimi tik kaip reakcija į prieš tai buvusį pašnekovo pasakymą) žr. Satkauskaitė 2011: 56–57.

⁷ Apie vertikalųjį (hierarchinį) ir horizontalųjį socialinį nuotolį žr. Leech 1999: 126.

pageidaujamas) poreikis vengti tylos ir palaikyti bendravimą su diskurso partneriu yra sietinas su bendruomenine – fatine – kalbos funkcija (žr. Leech 1999: 141). Dialogo teoretikė Edda Weigand, kalbą suvokianti kaip dialogą (žr. Weigand 2009), o dialogą – kaip įvairiarūšį žaidimą (žr. Weigand 2010), teigia, kad dialogu pagrįstas bendravimas realizuojamas remiantis tam tikrais vykdomaisiais principais, kuriuos kalbėtojas sąmoningai ar nesąmoningai pasirenka siekdamas ir pokalbį inicijuojančių, ir atliepimo reakcijų sąryšio, leidžiančių suvokti pokalbio visumą ir jame efektyviai dalyvauti (plg. Weigand 2010: 113). Būtent vykdomieji principai lemia dalyvavimo dialoge būdus ir gali tapti strategijomis (kai kalbėtojas siekia tam tikra linkme pasukti dialogo tėkmę). Tokios strategijos leidžia keisti pokalbio sekas, vertinimus ir emocijų raišką, leidžia kai ko išvengti ar kai ką pridengti arba atskleidžia kalbėtojo norą bendradarbiauti ar priešintis (žr. Weigand 2010: 113, 118). Dialogo tėkmėje žmonės gali prisitaikyti prie pašnekovo (*bendradarbiavimo strategija*) arba pasirinkti susipriešinimą (*konfrontacijos strategija*), o kartais ir neutralią poziciją, dažniausiai sąmoningai to net nesuvokdami (Weigand 2010: 121–122). Su tokiu nesąmoningu prisitaikymu prie pašnekovo pasirinkimu ir malonumu dalyvauti bendrame pokalbyje tai parodant tam tikra reakcija labiausiai sietinas žemaitiškasis pritarimo raiškos modeliavimas, kai palankumas pašnekovui ir esamai pokalbio tėkmei gali būti išreiškiamas ne vien įprastu teigiamu patvirtinimu⁸, bet ir tam tikrų pašnekovo frazių ar jų atkarpų kartojimu, parafrazėmis ar net įsiterpimu į konstruojamą sakinį, tai priimant kaip įprasto (neįžeidžiančio) bendravimo normą.

Žemaitiškam dialogui būdingų pritarimo pašnekovui raiškos elementų įvairovė ir jų santykinis dažnumas (arba santykinis vartojimo pasiskirstymas tarpusavyje) žemaitiško pokalbio atmainose (dialoge ir poliloge) šiame straipsnyje aptariami remiantis keliuose šaltiniuose paskelbtu žemaitiško kalbėjimo paveldu. Jį sudaro keli transkripcija užrašytieji natūralaus ir (ar) kiek išprovokuoto žemaitiško kalbėjimo(si) liudijimų sąvadai, fiksuojantys XX a. II pusės šiaurės žemaičių (telšiškių ir kretingiškių)⁹ kasdieniško kalbėjimo(si) situacijas. Pritarimo raiškai nagrinėti ypač parankūs knygoje *Taip šneka tirkšliškiai: šiaurės žemaičių telšiškių tarmės tekstai su komentarais* (Girdenis 1996, toliau – TŠT) esantys autentiški polilogo ir dialogo, reprezentuojamo telefoniniu pokalbiu, perrašai¹⁰. Žemaitišką tinkamo kalbėjimosi suvokimą

---

⁸ Apie tai, kad bendradarbiavimas dialoge nebūtinai turi sutapti vien su įprastiniu teigiamu patvirtinimu, o konfrontacija – ne vien su negatyviu atsaku žr. Weigand 2010: 122.

⁹ Apie žemaičių tarmės skirstymą ir šiaurės žemaičių kalbos ypatybes žr. Zinkevičius 1994: 85–87; apie esminį šiaurės žemaičių telšiškių skirtumą nuo kretingiškių, grindžiamą *u, i // o, e* kaita negalūniniuose skiemenyse, žr. Zinkevičius 1994: 114.

¹⁰ Tarmiųjų tekstų knygoje *Taip šneka tirkšliškiai: šiaurės žemaičių telšiškių tarmės tekstai su komentarais* pateikti 1968–1985 m. paslėptu mikrofону įrašyti Mažeikių r. Tirkšlių apylinkėje gyvenusių Alekso Girdenio šeimynykščių ir kaimynų pokalbiai. Keli iš jų yra telefoniniai. Telefoninis pokalbis gali būti apibūdintas kaip nestandartinė bendravimo situacija (plg. Girdenis 1996: 142) dėl įvairių priežasčių (pvz., neįprastumo, susijusio su

perteikiančių apibūdinimų esama *Kretingos tarmės žodyne* (Aleksandravičius 2011, toliau – KTŽ)¹¹ ir *Šiaurės vakarų žemaičių žodyne: Ylakių, Lenkimų, Mosėdžio, Skuodo, Šačių apylinkių šnektos A–O, P–Ž* (Vanagienė, 2014–2015, toliau – ŠVŽŽ I, II)¹². Labai svarbu pabrėžti, kad nurodytuose šaltiniuose pateikta iliustracinė medžiaga yra ir autentiška, ir labai tipiška. Ši autentiškumo ir tipiškumo darna leidžia iš žemaitiškos aplinkos išvykusiam žemaičiui, skaitančiam TŠT, KTŽ ar ŠVŽŽ, pasijusti tarsi sugrįžusiam į praėjusį laiką.

Straipsnyje žemaitiško kalbėjimo frazės užrašytos siekiant kuo panašiau pakartoti šaltinių transkripciją (pasirinktuose šaltiniuose vartojami tam tikrais niuansais besiskiriantys užrašymo modeliai¹³) greta perrašo pateikiant transponavimui artimą žemaitiško kalbėjimo atkarpą bendrine kalba.

PRITARIMO RAIŠKA ŽEMAIČIŲ KASDIENYBĖS PASIKALBĖJIMUOSE

Žemaitiškoji tinkamo kalbėjimo percepcija ir jos ugdymo modeliai

Prieš pradėdant nagrinėti pritarimo raiškos ypatybes žemaičių dialoge dera aptarti ir tai, koks pokalbis žemaičiams atrodo esąs tinkamas¹⁴. Paprastojo kalbos bendruomenės nario požiūris¹⁵ į žemaičius gali būti prieštaringas, – jie gali būti vertinami kaip reksmingi triukšmadariai arba kaip tyleniai. Taip prieštaringai vertinama greičiausiai dėl skirtingų kalbėjimo(si) situacijų aplinkybių. Būnant kartu su saviškiais (kalbantis *igimta* (*prigimta*) kalba¹⁶) žemaičiams paprastai nebūdinga kalbėti nei tyliai, nei kultūringai¹⁷ (plg.: *ka prāded vėš^ē laliē^ē*,

---

negalėjimu pašnekovą vertinti vizualiai, ir dėl būtinybės kalbėti itin aiškiai), bet būtent jame labai ryškiai atsiskleidžia pritarimo raiškos būtinumas, tikrame pokalbyje paprastai realizuojamas žvilgsniu, linkčiojimais, kurių negali užfiksuoti perrašas.

¹¹ KTŽ iliustracinei medžiagai būdingas dialogišku pasižymintis autentiškas šiaurės žemaičių kretingiškių kalbėjimas, žodyno sumanytojo kruopščiai užrašinėtas apie 60 metų (kartoteka rinkta nuo XX a. 5-ojo dešimtmečio vidurio iki 2004 m., o žodynas pradėtas rengti nuo 2006 m., plg. Aleksandravičius 2011: 4; Mikulėnienė 2011: XII; Vaišnienė 2011: XX). Daugiau apie KTŽ teikiamos medžiagos interpretavimo galimybes žr. Pajėdienė 2018b; 2019.

¹² Šiame žodyne gausu ir kasdieniško žemaičių diskurso (1960–1990 m. Birutė Vanagienė nuolat užrašinėdavo savo artimiausios aplinkos pašnekesius), ir 1989–1996 m. vykusių dialektologinių ekspedicijų metu užfiksuotų pokalbių medžiagos (plg. Subačius 2014: XII; XIV–XVII), turinčios ir nemenką reprezentacinio kalbėjimo sluoksnį.

¹³ Apie TŠT transkripciją žr. Girdenis 1996: 8–10; kiek išsamiau A. Girdenio vartotas transkripcijos modelis yra paaiškintas šiaurės žemaičių kalbėjimo perrašų sąvaduose *Žemaičių dzūkai* ir *Šiaurės žemaičių Skuodo zona*, žr. Girdenis 1996: 8–10; 2008: 17tt; 2012: 21tt; apie KTŽ – žr. Aleksandravičius 2011: 17–18, Vaišnienė 2011: XXIII–XXIX; apie ŠVŽŽ – žr. Vanagienė 2014: XXVIII.

¹⁴ Apie percepcinius tarminio kalbėjimo tinkamumo modelius ir jų atpažinimą žr. Aliūkaitė 2019; Mikulėnienė 2019.

¹⁵ Apie bendrinės kalbos artefakto percepcija ir koncepcija pagrįstą tarminių ypatybių vertinimą žr. Aliūkaitė 2019: 87; apie paprastojo kalbos bendruomenės nario vertinimą kaip subjektyvųjį tarmiškumą žr. Aliūkaitė 2019: 66, 67.

¹⁶ Plg.: *tarp sāv^ēs rokūjamūos ĩgimt^o kāl^b* (tarp savęs rokuojamės ĩgimta kalba) ŠVŽŽ I 218; *bōv^a prigimt^a ta kāl^b* (buvo prigimta ta kalba) ŠVŽŽ I 186.

¹⁷ Tai rodo ir TŠT paliktų (nekupiūruotų) drastiškų replikų (plg. Girdenis 1996: 8) gausa.

negāl ni apšėklausīt* ,kai pradeda visi lalėti, negal[ima] nei apsiklausyti‘ ŠVŽŽ I 369). Tylumą ar nekalbumą¹⁸ jie paprastai sieja su drovėjimusi ir buvimu neįprastoje aplinkoje, kurioje reikia nekasdieniškai elgtis ir kalbėti (dažniausiai negimtąja kalba). Todėl kalbėjimosi paprastumą ir sėkmę žemaičiai linkę sieti su identišku savo ir kalbėjimo partnerio etniškumu (plg. pasakymą *žemāiŕōu su žemāiŕō ta rūod^a jōu krīmt* ,žemaičiui su žemaičiu ta roda¹⁹ juo (,labiau‘) krenta‘ ŠVŽŽ II 152). Kasdienybėje žemaičiai taip pat ne visada triukšmingi. Tam tikrose situacijose (pavyzdžiui, klausydami autoritetingo pasakotojo) jie gali būti itin tylūs, išskirtinai dėmesingi diskurso dalyviai. Ilgų pasakojimų klausytojo (klausytojų) dėmesingumą kaip sugebėjimą dalyvauti kito asmens pasakojime tylint rodo ir TŠT tekstai, kuriuose pateikiami trumpiniu M. pažymėti ilgi naratyvai²⁰. Šis pasakojimo ir jo klausymo modelis atpažįstamas kaip būdingas žemaitiškai aplinkai (tikėtina, kad ne vien kaip buvęs, bet ir kaip vis dar esantis), kai vyriausias ar vyresnis autoritetingas pasakotojas (pavyzdžiui, motina, senelė, teta, ir gal kiek rečiau – tėvas, senelis, dėdė) pasakoja praeities istorijas. Tokių pasakojimų klausomasi susikaupus ir tylint²¹. Beprasmį trukdymą draudžiančią nuostatą ir tylų dėmesingumą žemaičiai stengiasi ugdyti nuo mažens. Žemaitiško kasdienybės kalbėjimo atkarpos pateikiančiuose žodynuose taip pat esama frazių, kai vaikui draudžiama įsiterpti į suaugusiųjų pokalbį ar jį pertraukti; panašios pastabos gali būti skirtos ir suaugusiems, pvz.:

- (1) *tabibūdāms krėtnešis/ nakėškis i_dėdūju rūoda!* // KTŽ 188 (tebebūdamas kritnešis nekiškis į didžiųjų rodą ,kalbėjimąsi‘)
- (2) *našmāižūokis i_dėdūju tārpa!* // KTŽ 422 (nešmaižiokis į didžiųjų tarpą)
- (3) *no bet ka tō ūškišī, nèbišēit mūms nī_kūokī rūod^a* ŠVŽŽ I 308 (na, bet kai tu užkiši (,įsiterpi‘), nebeišeina mums nei kokia roda)

Kita vertus, tylėjimas taip pat gali būti vertinamas nepalankiai ir net prilyginamas neįgalumui, pvz.:

- (4) *a_nėbelis èsī / ka_narokūjīs ė_nīeka mōn nasakā* // KTŽ 253 (ar nebylys esi, kad nesirokuoji ir nieko man nesakai)

¹⁸ Plg. frazėje nesaviškiui (iš kitos kalbinės aplinkos atėjusiam pašnekovui) adresuotą pasakymą *mēs nedėdlē jāu rūodliō⁶* (mes nelabai jau rodlyvi ,kalbūs/šnekūs‘) ŠVŽŽ II 153.

¹⁹ *rodā* (sl.) – ,šneka, pokalbis, pašnekesys‘ KTŽ 347.

²⁰ Tai Bronislavos Gedgaudaitės-Girdenienės pasakojimai, kurių paprastai nepertraukia, nesutrikdo jokia klausytojo (klausytojų) pastaba ar intarpas. Plg. TŠT pavadinimais *Santuoka, mirtis, gyvenimas* TŠT 95–105, *Pakaruokliai, nekrikštai, vaikazudės* TŠT 116–127 ir *Ponai vargdieniai* TŠT 155–163 įvardytų naratyvų vienintelį atlikėją.

²¹ Šis modelis reprezentuoja minėto socialinio nuotolio dvejoją – horizontaliąją ir vertikaliją – raišką.

Minėtuose šaltiniuose yra užfiksuota ir kitokių kalbėjimosi tinkamumo pateikčių, pavyzdžiui, reikalavimas dalyvaujant pokalbyje – kalbantis ir klausantis – žiūrėti pašnekovui į akis, plg.:

- (5) *roḱoudamūos veizîek tēisê ì_akîs / vo_nanairîkis ì_šalis* // KTŽ 249 (rokuodamasis²² veizêk tiesiai į akis, o ne nairykis²³ į šalis)
- (6) *sò_anõu rūodas našvėsi / ànũo nãirîmũos vėns* // KTŽ 249 (su anuo (,juo‘) rodos neišvesi, [iš] ano nairymanis²⁴ vienas)
- (7) *roḱoujētētis rēk ì_akîs veizîetē / vo_na_žvalgîtētis* // KTŽ 348 (rokuojantis reikia į akis veizėti, o ne žvalgytis)

Žodine tradicija pagrįstos bendruomenės nariams susikalbėjimas yra svarbiausias tarpusavio susižinojimo būdas, todėl nuo mažens ugdomos nuostatos, reikalaujant ne vien aiškios ir tinkamos artikuliacijos (žr. 8–10 pavyzdžius), bet ir atidos kalbėjimo turiniui, reikšmei ir nuotaikai (žr. 11–16 pavyzdžius), plg.:

- (8) *kũo_tò nãuzgi / roḱoukis kãp žmũogòs* // KTŽ 256 (ko tu niauzgi, rokuokis kaip žmogus)
- (9) *sakîk aîškê, nemormîek ŠVŽŽ I 455* (sakyk aiškiai, nemurmék)
- (10) *kũo_tò porslũojîs / ka_pàsakũoji?* // KTŽ 327 (ko tu porslojies²⁵, kai pasakoji)
- (11) *kũo_tò_čē úomãuji tũoḱus niēkũs!* // KTŽ 265 (ko tu čia omauji²⁶ tokius niekus)
- (12) *tò_žebelũoji tũoḱus niēkũs / papàsakũok kũ_nũors rîmta* // KTŽ 497 (tu žebelioji tokius niekus, papasakok ką nors rimto)
- (13) *natarškîek niēku* // KTŽ 441 (netarškék niekų)
- (14) *ni ruodas / ni pasakas su tou makalu* // KTŽ 224 (nei rodos, nei pasakos su tuo makalu)
- (15) *sò_pejuokò kãp_dornò / nē rūodas / nē pàsakas* // KTŽ 347 (su pijoku kaip [su] durnu nei rodos, nei pasakos)
- (16) *kũ_tò_plũmpi niēkũs/ gērãu papàsakũok / kãp gîveni* // KTŽ 308 (ką tu pliumpi niekus, geriau papasakok, kaip gyveni)

²² Plg. *rokãvimos* (hibr.) – ‚kalbėjimasis‘ KTŽ 347.

²³ *nairýtis, nãros, nãrēs* – ‚sukinėtis, dairytis iš paniūrų, papildų‘ KTŽ 249.

²⁴ *nãrymos* – ‚sukinėjimasis, dairymasis‘ KTŽ 249.

²⁵ *purslòti, ~òja, ~òjē* – ‚taškyti seilėmis‘ KTŽ 327.

²⁶ *ómauti, ~auja, ~avo* – ‚nesąmones kalbėti, rėkauti‘ KTŽ 265.

Tyrimui pasirinktuose šaltiniuose esantys autopercepciniai patvirtinimai rodo, kad žemaičiai savąjį išskirtinumą grindžia kalbos ir papročių savitumu. Ta *igimtoji (prigimtoji)* žemaičių kalba gali būti apibūdinama kaip negraži, bet vis dėlto švari, pasižyminti aiškiu ir lengvu tarimu (plg. frazę *nėra prisvilusi*), pvz.:

(17) *nə žemāitē – kālb^a skėras, pàprotē skėras* ŠVŽŽ II 20 (na, žemaičiai – kalba skiriasi, papročiai skiriasi)

(18) *vūo nègrazⁱ kālb^a ėr žemāič^ū* ŠVŽŽ I 252 (vo, negraži kalba yra žemaičių)

(19) *žemāifū kālbà nīer pīsvėlōsi* // KTŽ 403 (žemaičių kalba nėra p[r]isvilusi)

Žemaičiai savąjį (etniniu požiūriu) kalbėjimą dažnai sieja su tiesmukiškumu kaip norma (plg. *sakyti stačiai, pakrauti* – ‚išsakyti tiesiai į akis‘), plg.:

(20) *žemāitē sàka stàtē / pakrāun / ę_ganà* // KTŽ 389 (žemaičiai sako stačiai, pakrauna ir gana)

Vis tik asmeniškuose pasisakymuose stengiamasi išryškinti kieno nors priešgyniavimą ir tiesmukiškumą kaip netinkamas savybes, todėl asmenis, beatodairiškai įrodinėjančius savo tiesą, mėgstama apibūdinti kaip nenuovokius bei nesukalbamus ir pabrėžiama, kad reikia sugebėti sutarti su kitu asmeniu, plg.:

(21) *ōns nì_kuokūos nūvūokas natōr rōkōudamūos sō žmuogō / tūjāu ižeidēnē / prišingaujēs* // KTŽ 263 (ans nei kokios nuvokos neturi rokuodamasis su žmogumi, tu[o]jau įžeidinė[ja], priešingiaujasi)

(22) *jē nūori / rōkōukis kāp žmūogōs / vō_nakàbēnēkis* // KTŽ 137 (jei nori, rokuokis kaip žmogus, o ne kabinėkis)

(23) *sō_naravō žmūogō ni_pasėrōkōusi dūrā / ni_sōsetārsi* // KTŽ 251 (su naravu²⁷ žmogumi nei pasirokuosi dorai, nei susitarsi)

(24) *āš ni_sō_vėinō žmūogō nanūoōō prēklītēis* // KTŽ 320 (aš nei su vienu žmogumi nenoriu priklytis²⁸)

(25) *rēk prisitāikīm^a, jē nūori sōgi.vēnt^e* ŠVŽŽ II 99 (reik[ia] prisitaikymo, jei nori sugyventi)

---

²⁷ *narāvas, ~à* (sl.) – ‚užsispyręs, greit susierzinęs‘ KTŽ 251.

²⁸ *priklytis, ~ijas, ~ijės* (sl.) – ‚bartis, pyktis, kitiems trukdyti‘ KTŽ 320.

Ne vien deklaruojamos nuostatos, bet ir pati kalbėjimosi maniera rodo, kad vienas iš paprasčiausių būdų atskleisti savo palankumą dialogo partneriui yra kalbant būti dėmesingam ir tai parodyti įvairiais būdais išreiškiamu pritarimu.

Pritarimo įprastiniame kasdienybės diskurse raiška

Įprastame dialoge, kai pašnekovas yra prieš akis, pritarimo jam raiška gali būti paprastesnė: tam užtenka dėmesingumo, parodomo nuolatinio akių kontaktu ir tam tikra – neatsainia, bet ir neužgožiančia – kūno laikysena bei linktelėjimu ar santūriu gestikuliuavimu. Žemaitiško kalbėjimo atkarpų sąvaduose galima rasti tam tikrų užuominų apie tokio pritarimo realizavimo būdus ir jų reikšmes, pvz.:

- (26) *àš, sãk^a, bepakinknûojau, bet àš <...> nîek^a nesakâu ŠVŽŽ I 303* (aš, sako, bepakinknočiau (,tik palinkčiojau‘), bet aš <...> nieko nesakiau)
- (27) *jê kinknûoji gâlva / êšêt / ka_sòtinkì // KTŽ 162* (jei kinknoji galva, išeit, kad sutinki)
- (28) *túolâu stuovîedâms ôns môn mîrktelîeje // er_àš_vêškû sòpratâu // KTŽ 239* (toliau stovėdamas ans man mirktelėjo, ir aš viską supratau)
- (29) *pamuosêkâva sò_ronkò e_vîel sosêrêitę i_kamûlâti // KTŽ 242* (pamosikavo su ranka ir vėl susirietė į kamuolaitį)

Leksikografiniuose žemaičių kalbėjimo šaltiniuose yra užfiksuota ir įgarsintos – žodinės – pritarimo raiškos elementų. Dažniausiai tai trumpos pritarimo ištaros, kai tas pats elementas pakartojamas vieną ar daug kartų. Pavyzdžiui, pašnekovo teiginių propoziciniam turiniui patvirtinti ir paties pasakojimo tęstinumui skatinti gali būti vartojamos ,taip, taigi‘ reikšmę turinčios dalelytės *ahà, jè, jê; jó* (plg. *ahà* KTŽ 22; ŠVŽŽ I 3; *jè* arba *jè jè* KTŽ 131, *jîe, jîe* ŠVŽŽ I 235; *jó* KTŽ 132), pritarimo raiškos jaustukai *ái, nù* (*ái* ŠVŽŽ I 3; *nò; nò nò* ŠVŽŽ I 477; KTŽ 261), patvirtinimo reikšmės prievėsmai *áiškiai* (*áiškê* ŠVŽŽ I 4), *tikraĩ* (*têkrâ* ŠVŽŽ II 343) ir kiti panašūs su pokalbio koordinavimu turinio ir ritmiškumo aspektais susiję kalbos vienetai, plg.:

- (30) *jó / tēp e_rêkîes padarîte // KTŽ 132* (jo, taip ir reikės padaryti)
- (31) *jîe jîe, vâsar^as lâikê nîe tē(p) blûog^â // ŠVŽŽ I 235* (jè jè, vasaros laike nèr taip blogai)
- (32) *ái, bôva gerû žîdu, àmên! ŠVŽŽ I 3* (ai, buvo gerų žydu, amen (,labai‘!))
- (33) *nò nò, kap tik jòdôm paçòmîer^o ŠVŽŽ I 477* (no no, kap tik judum (,judviem‘) pačiu mieru (,pats tas‘))

Ištisinio žemaitiško diskurso pateikčių sąvado *Taip šneka tirkšliškiai* tekstai rodo, kad įprastame žemaičių diskurse pritariama ne vien šią reikšmę turinčiais žodeliais (jaustukais, dalelytėmis,rieveksmiai), bet ir pakartojant tam tikras pašnekovo sakinių ar frazių atkarpas ar jas parafrazuojant, plg.:

(34) **V.** *no_jug_tėikr tērėk žvirblieniē // sakisr jau_kāltisr ĩr / adbĭeg^(a)_jau / pās_mūn⁽ⁱ⁾ // M.* *nōi_nōi* // TŠT 77 (V. Nu juk tiek tereik Žvirblienei, sakys jau kaltas yr[a] – atbėgo jau pas mane. M. Nui nui.)

(35) **E.** <...> *kumet_nūōr⁽ⁱ⁾ bōu_mōšėšėisr anōd^(o) } M.* *bō.ut bō.uv* // TŠT 67 (E. <...> kuomet nors buvo mušėsi anuodu. M. Buvo buvo.)

(36) **M.** <...> *vākūr_sa.k / a_dėšimtėsr ĩr* // <...> **D.** *ĩr ĩr* // *tu_vākūr jė-ru J mārū^(e) / kėik_ānūr ĩr* // **M.** *ĩr ĩr panāuts kūoks* // **E.** *ār vel' žėn^(a) / kās_anu žėn* // **V.** *kėik_tu_panāutur ĩr / a_vel'sr anu_žėn* // TŠT 77 (M. <...> vaikų, sako, a[r] dešimtis yr[a] <...> D. Yr[a] yr[a]! Tų vaikų, Jėr[a]u Marija, kiek anų yr[a]! M. Yr[a] ir panautas (,mergautinis') koks. E. O vel[nias] žino, kas aną žin[o]. V. Kiek tų panautų yr[a], o velnias aną žino.)

(37) **M.** *nē on(s)_sá(k) / kōr_aš_ėiš^(o) // da_misli'sr ka_āšv kālts_es^(o) / k^(a)_aš_ėiš^(o) // V.* *aiškė* // *paškau_pagalwūosr / kad_āšv kālts!* // TŠT 77 (M. Ne, an(s) sako, kur aš eisiu, dar mislys, kad aš kaltas esu, kai aš eisiu. V. Aiškiai! Paskui pagalvos, kad aš kaltas.)

(38) **J.** <...> *nōt_ēr_ō⁽ⁿ⁾s / atėj^(e) / pās_munì / tuoks_nusimėn^(e)sr tuoks_nusimėn^(e)sr <...> // K.* *tōukārtr ir_āšv bōvāu* // **J.** *bōvār bōvāv* // <...> TŠT 109 (J. <...> nu ir ans atėjo pas mane, toks nusimineš, toks nusimineš <...> K. Tuokart ir aš buvau. J. Buvai buvai <...>)

(39) **J.** *nebmūokv tēi_žmūōn⁽ⁱ⁾s tuo_pūōn^(a) karālāušv gėidūot^(e) // M.* *nebmūōk J nebmūokv* // **J.** *i_nebmūokr i_nebnūorv* // **M.** *nėbīnūor* // **J.** *pamatīs^(e)tr i_dīē^(a) būs / bāusmīēv šimēt* // **M.** *jėr jė* // TŠT 110 (J. Neb[e]moka tie žmonys to Pono Karaliaus giedoti. M. Nebemoka, nebemoka. J. Ir nebemoka, ir nebenori. M. Nebenori! J. Pamatysit ir Dievo bus bausmė šimet. M. Jė jė.)

Kartais kartojant pašnekovo frazės atkarpą būna sukuriami ir ne visai standartinio modelio – dvigubos autorystės²⁹ – sakiniai, kai kartojamos frazės dalimi ką tik klausytoju buvęs diskurso dalyvis įsiveržia į pašnekovo sakinio struktūrą, plg.:

²⁹ Daugiau apie tokius sakinius žr. Pajėdienė (2018a: 94).

(40) **K.** <...> *tujau trîlękts atlígenêms\ velîņòp îšēis // J. ka_pápuľ^(v) pàràs\ // TŠT 113 (K. <...> tuoju tryliktas atlyginimas velniop išeis, J. kai papuoli paras (,gauni parų [nuovadoj atbūt]’.)*

Paprastai toks kalbėjimosi būdas priimamas kaip norma, o iš šono atrodo tartum žaidimas, kai pašnekovai vienas kitam perduoda kalbėjimo iniciatyvą kurdami pasakojimą iš dėliojamų trumpų frazių. Įdomu, kad vieno pokalbio dalyvio tariamo sudėtinio sakinio struktūrą suardžius pašnekovo intarpu, pavyzdžiui, specialiai siekiant pabrėžti nuostabą sukėlusio fakto trukmę, pirmasis kalbėtojas gali ramiai tęsti pasakojimą apibūdinamas veiksmo ribą ir pasiektą rezultatą, o kartu ir gramatiškai užbaigdamas sakinį, plg.:

(41) *G. no_jug_vėš^a žėĩm^a// kúoriēs ė kúoriēs // M. ‘vėš^a J vžėĩm^a! // G. kòľ tik / isėkùorė // TŠT 202 (G. Na juk visą žiemą korėsi ir korėsi (,prašėsi ir prašėsi’), M. Visą žiemą! G. kol tik įsikorė (,įsiprašė’).*

1-oje lentelėje pateikti duomenys rodo, kad įprastame kasdienybės dialoge ar didesnės grupės pokalbyje žemaičiai pritarimą pašnekovui dažniausiai parodo kartodami tam tikrą ką tik kalbėjusio pašnekovo frazės dalį ar parafrazuodami jo pasakymą. Tokie atvejai sudaro vidutiniškai ~65 proc. bendros pritarimo pasirinktuose TŠT poliliguose raiškos. Palyginti dažnai pritarimui pasirenkami ir teigiamieji trumpieji patvirtinimai vienkartiniais ar su pakartojimu išsakomais *jė*, *jiė* ir *no*, *noi*, *nojė* tipų žodeliais (bendras santykinis jų vartojimo dažnumas atitinkamai yra ~15 proc. ir ~9 proc.).

1 LENTELE. Absolūtus ir santykinis pritarimo elementų dažnumas trijuose TŠT poliliguose *Supjaustė Žvirblį*, p. 66–81, *Alų geria*, p. 81–95, *Girtuokliams beveik geriau*, p. 105–116

Pritarimo raiškos elementai	SŽ, TŠT 66–81		Ag, TŠT 81–95		Gbg, TŠT 105–116		SŽ, Ag, Gbg pokalbiuose	
	Kiekis vienetais	Santykinis dažnumas	Kiekis vienetais	Santykinis dažnumas	Kiekis vienetais	Santykinis dažnumas	Kiekis vienetais	Santykinis dažnumas
<i>aha; a</i>	2	2 %	3	4 %	-	-	5	2 %
<i>jė; jiė</i>	12	14 %	11	14 %	8	19 %	31	15 %
<i>mhm; m</i>	2	2 %	2	2 %	1	2 %	5	2 %
<i>no; noi; nojė</i>	6	7 %	11	14 %	2	5 %	19	9 %
<i>ne</i>	2	2 %	2	2 %	-	-	4	2 %

<i>tep tep</i>	2	2 %	1	1 %	-	-	3	2 %
<i>aiško; aiške</i>	4	5 %	2	2 %	-	-	6	3 %
Pašnekovo frazės pakartojimas (parafrazė)	58	66 %	49	61 %	31	74 %	138	65 %
Iš viso	88	100 %	81	100 %	42	100 %	211	100 %

Pritarimo nestandartinėse privataus bendravimo situacijose raiška

Ryščiausios žemaičių pritariamosios (palaikomosios) diskurso reakcijos telefoninio pokalbio su įprastu pašnekovu atvejais³⁰. Tokiose vis tik nestandartiškumu pasižyminčiose bendravimo situacijose³¹ pritarimo raiškos elementų vartojama gausiau nei įprastai greičiausiai dėl to, kad įprastus tinkamo bendravimo elementus – tylųjį klausytojo atidumą ir vizualųjį dėmesingumą – telefoniniame pokalbyje žemaičiai siekia pakeisti įgarsintais pritarimo elementais, prilygstančiais darnos su pašnekovu akivaizdumo pateiktims. Pritarimo raiška priklausomai nuo konteksto gali būti įvairi (ir net neiginio dalelyčių formos, žr. 43-iame pavyzdyje esančią *ne ne* samplaiką ir jos pavartojimo aplinką), plg.:

(42) <...> E. *nòjè\ / verš'el'sr palèktòm* } M. *nòjè nòjè* // E. *kàr i biš'(k')* / *pègãur gaúsêm / bet vèstèik\ jug / nòjè* // M. *tèp\ tèp* // *a\à* // *paršèlè / gèrèl?* // E. *gèrè\ / àug* // *dàbãr jau jòudà* // M. *jòu dà\ jáu* // E. *dàr / ipèlèr / kuokè pavèrènus' vèral'r tèn* } M. *a\à\ a\à* // E. *bet jédè / jèzàu\!* // *ka àug\ šúksnè* // M. *a règi\!* // E. *a\à /* <...> TŠT 181 (<...> E. Nujė, veršelis paliktų. M. Nujė nujė. E. Kad ir biški pigiau gausim, bet vistiek juk, nujė. M. Tep tep, aha. Paršeliai geri? E. Geri, auga dabar jau juodai (,gerai/ labai'). M. Juodai jau. E. Dar įpilu kokio pavirinusi viralo ten. M. Aha aha. E. Bet éda, Jėzau! Kad auga šúksniais M. Ar regi! E. Aha. <...>)

(43) E. *nò vò tas lúovàs' / parnèštòmèmr čè* // M. *nòit nòit* E. *vò dàbãr negal' lúov's* } *pèrkt'r / jug tàs nemè's' / làūk\ / tò* // M. *nèr / nè* // E. *nepadarísiv kètúos* // M. *jè* // E. *nòit / léir pašūntàs* // M. *jè* // TŠT 179 (E. Na, o tas lovas perneštume čia. M. Nui nui. E. O dabar negal[i] lovos pirkti, juk tas nemesi lauk, tą. M. Ne ne. E. Nepadarysi kitos. M. Je. E. Nui, lai pasiuntas (,tebūnie'). M. Jė.)

³⁰ Čia nestandartine privataus bendravimo situacija laikomi labai artimos aplinkos pašnekovų (pavyzdžiui, mamos ir dukros) telefoniniai pokalbiai.

³¹ Dėl pokalbių situacijų standartiškumo dar žr. 10 išnašą.

TŠT pateiktuose trijų telefoninių pokalbių perrašuose (žr. *Pavasariop* TŠT 137–146, *Gripas ir kiti negeri dalykai* TŠT 177–184 ir *Bronelė mirė* TŠT 277–281) dviejų pašnekovų pritarimo vienas kitam raiška yra intensyvesnė ir kitokia, nei TŠT esančių įprastų dialogų ir grupinių pokalbių perrašuose (plg. 1-oje ir 2-oje lentelėse pateiktus duomenis). Iš TŠT telefoninių pokalbių tekstuose esančių pritarimo elementų kiekybinės analizės matyti, kad įprastųjų pritarimo reikšmės žodelių ir pašnekovo ištarto diskurso frazių dalies pakartojimo (kartu su parafrazėmis) santykinis dažnumas pasiskirsto gana panašiai visuose trijuose pokalbiuose. Įprastame taikiame (nekonfliktiniame) žemaitiškame pokalbyje reakcija į kalbėjimą dažniau būna išreikšta tam tikros pašnekovo frazės dalies pakartojimu ar parafraze (tokie vienetai sudaro ~65 proc. bendros pritarimo rodiklių raiškos), o telefoniniame pokalbyje pašnekovui pritariama, jis paskatinamas, parodoma, kad jis girdimas ir suprantamas, pateikiant trumpąsias teigiamo patvirtinimo nuorodas. Jos pasirinktų pokalbių perrašuose sudaro ~78 proc. visos įgarsinto pritarimo raiškos (grupės asmenų pokalbiuose trumposios pritarimo fiksacijos sudaro ~35 proc.). Vertinant santykinį pritarimo raiškos elementų pasiskirstymą tirtuose telefoniniuose pokalbiuose matyti, kad žemaitiškame dialoge įprasčiausia pašnekovui pritarti trumpaisiais trijų tipų patvirtinimo reikšmės žodeliais *no; noi; nojė* (~20 proc.), *aha; a; ai* (~20 proc.) ir *jė; jie; ėjė; ajei* (~17 proc.), kurie gali būti išsakomi ir kaip pavieniai elementai, ir kaip dvigubos ar trigubos samplaikos. Labai panašiu santykinio dažnumu (nuo ~21 proc. iki 24 proc.) tirtuose telefoninių pokalbių tekstuose buvo pritariama pakartojant tam tikros pašnekovo frazės dalį. Tyrimas rodo, kad pati kalbėjimo situacija taip pat gali paveikti pritarimo raiškos dažnumą. Palyginus konkrečius pritarimo raiškos pavartojimo skaičius matyti, kad su stresine situacija susijusiame pokalbyje, kai gaunama ypač nauja ir netikėta informacija (žr. pokalbio *Bronelė mirė*, TŠT 277–281 duomenis), pritarimo pašnekovui raiškos vienetų vartojama ženkliai mažiau nei įprastame pašnekesyje.

2 LENTELE. Absolutus ir santykinis pritarimo elementų dažnumas trijuose telefoniniuose TŠT pokalbiuose *Pavasariop*, p. 137–146, *Gripas ir kiti negeri dalykai*, p. 177–184, *Bronelė mirė*, p. 277–281

Pritarimo raiškos elementai	<i>Pavasariop</i> , TŠT 137–146		<i>Gripas ir kiti negeri dalykai</i> , TŠT 177–184		<i>Bronelė mirė</i> , TŠT 277–281		Trijuose pokalbiuose	
	Kiekis vienetais	Santykinis dažnumas	Kiekis vienetais	Santykinis dažnumas	Kiekis vienetais	Santykinis dažnumas	Kiekis vienetais	Santykinis dažnumas
<i>aha; a; ai</i>	25	22 %	31	24 %	6	9 %	62	20 %
<i>ė; ėė</i>	4	4 %	3	2 %	3	5 %	10	3 %

<i>jė; jie; ėjė; ajei</i>	13	12 %	24	19 %	14	21 %	51	17 %
<i>jo jo</i>	-	-	1	1 %	-	-	1	1 %
<i>eik eik; eik to; to pamisyk</i>	3	3 %	3	2 %	3	5 %	9	3 %
<i>mata; a regl!; veiziek</i>	3	3 %	4	3 %			7	2 %
<i>mhm; m</i>	2	2 %	1	1 %	1	1 %	4	1 %
<i>no; noi; nojė</i>	19	17 %	19	15 %	24	37 %	62	20 %
<i>ne ne; ne</i>	-	-	2	1 %	-	-	2	1 %
<i>tep tep</i>	6	5 %	5	4 %	-	-	11	4 %
<i>va; vo; vuo</i>	9	8 %	9	7 %	-	-	18	6 %
Pašnekovo frazės pakartojimas (parafrazė)	27	24 %	27	21 %	14	22 %	68	22 %
Iš viso	111	100 %	129	100 %	65	100 %	305	100 %

APIBENDRINIMAS

Žemaitiškame tarpusavio bendravime vieno pašnekovo pritarimas kitam kalbėjimo turinio ir (ar) emocinio palaikymo atžvilgiu labiausiai susijęs su įprastumu ir bendruomenine – fatine – kalbos funkcija. Tyrimui pasirinktų autentiško žemaitiško kalbėjimo atkarpų sąvadų, fiksuojančių XX amžiaus II pusės žemaičių kalbą, teikiama medžiaga rodo bendravimo tinkamumo sąsają su pašnekovui rodomu palankumu (jei tik leidžia bendravimo situacija ir turinys).

Derama dėmesingumo raiška siejama su universaliomis tinkamo (taktiško) bendravimo nuostatomis, kurios realizuojamos ramia kūno laikysena, akių kontaktu, atidumu pašnekovo elgesiui ir kalbėjimo turiniui. Palankumą pašnekovo kalbėjimo turiniui ir pateikimo būdai žemaičiai yra linkę suvokti kaip mandagumą ir tai stengiasi parodyti įvairia pritarimo raiška.

Autentiško žemaičių kalbėjimo tekstų rinkinyje *Taip šneka tirkšliškiai* esančių trejopo pobūdžio diskursų analizė rodo skirtingas klausytojo pritarimo kalbančiajam asmeniui praktikas. Tikros ar išgalvotos, bet įdomios istorijos pasakojimas paprastai nesulaukia garsinių klausytojo intarpų. Įprastame kelių asmenų pokalbyje vieno pašnekovo pritarimas kitam (naują informaciją pateikiančiam) dažniau išreiškiamas pašnekovo frazės ar jos dalies pakartojimu ar parafraze (~65 proc.) nei patvirtinimo reikšmės žodeliais (~35 proc.). Telefoniniuose pokalbiuose žymiai dažniau vartojama pritarimo pašnekovui elementų, o tai siejama su vizualios pašnekovo

įvertinimo galimybės stoka. Tirtuose telefoniniuose pokalbiuose pritarimas palyginti dažniau buvo išreikštas įvairiomis variacijomis ir moduliacijomis tariamais patvirtinimo reikšmės žodeliais (~78 proc.) nei pakartojant pašnekovo frazes (~22 proc.).

ŠALTINIAI

- Aleksandravičius J. 2011: *Kretingos tarmės žodynas*, sudarė Danguolė Mikulėnienė, Daiva Vaišnienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Girdenis A. 1996: *Taip šneka tirkšliškiai: šiaurės žemaičių telšiškių tarmės tekstai su komentarais*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Sakytinės lietuvių kalbos tekstynas³². Prieiga internete: <http://sakytinistekstynas.vdu.lt>.
- Vanagienė B. 2014–2015: *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas. Ylakių, Lenkimų, Mosėdžio, Skuodo, Šačių apylinkių šnektos*, A–O; P–Ž, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LITERATŪRA

- Aliūkaitė D. 2013: Horizontalusis ir vertikalusis kalbos kontinuumo skaidumas: XXI amžiaus kalbėjimo variantai paprastojo kalbos vertintojo požiūriu. – *Taikomoji kalbotyra* 2, 1–27. Prieiga internete: <https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/23/14>.
- Aliūkaitė D. 2019: Objektivusis tarmiškumas: požymiai ir vertė. – *Respectus Philologicus* 35 (40), 63–91.
- Dabašinskienė I. 2009: Šnekamosios lietuvių kalbos morfologinės ypatybės. – *Acta Linguistica Lithuanica* 60, 1–15.
- Girdenis A., 2008: Pratarinė. Įvadas. – Girdenis A., sud., *Žemaičių dzūkai. Tekstai su komentarais*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 10–32.
- Girdenis A., 2012: Pratarinė. Įvadas. – Girdenis A., sud., *Šiaurės žemaičių Skuodo zona. Tekstai su komentarais*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 13–38.

---

³² Morfologiškai anotuotas Vytauto Didžiojo universitete kaupiamas sakytinės lietuvių kalbos tekstynas, kurio kūrimą rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas (2006–2008 m.), Lietuvos mokslo taryba pagal Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programą (LIT-9-11) ir pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (LIP-085/2016).

- Edwards J. A. 2008: *The Transcription of Discourse*. – Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton, eds., *The Handbook of Discourse Analysis*, Blackwell Publishing, 321–348.
- Kamandulytė–Merfeldienė L. 2014: Pertarų dažnumas ir įvairovė sakytinėje lietuvių kalboje. – *Bendrinė kalba* 87, 1–10. Prieiga internete: www.bendrinekalba.lt.
- Leech G. 1999: *Principles of Pragmatics*. London, New York: Longman.
- Mikulėnienė D. 2011: Juozo Aleksandravičiaus lituanistinė ir pedagoginė veikla. – *Kretingos tarmės žodynas*, autorius Juozas Aleksandravičius, sudarė Danguolė Mikulėnienė, Daiva Vaišnienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, VII–XII.
- Mikulėnienė D. 2019: Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų. – *Respectus Philologicus* 35(40), 51–62.
- Nauckūnaitė Z. 2003: Loginiai ir lingvistiniai sakytinės ir rašytinės raiškos skirtumai. – *Žmogus ir žodis: didaktinė lingvistika* 5, 78–83.
- Pabrėža J. 2017: *Žemaičių kalba ir rašyba*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidybos skyrius.
- Pajėdienė J. 2018a: Santykinio laiko raiška prieveiksminiais laiko sakiniais šiaurės žemaičių telšiškių tarmėje. – *Baltu filologija* 27(1/2), 75–100.
- Pajėdienė J. 2018b: Žemaitiškos tapatybės raiška: dėlionė iš *Kretingos tarmės žodyno* (2011) pavyzdžių. – *Acta Linguistica Lithuanica* 79, 64–104.
- Pajėdienė J. 2019: *Kretingos tarmės žodyne* (2011) atsiskleidžiantys žemaitiško emocinio lauko kontūrai. – *Acta Linguistica Lithuanica* 80, 80–108.
- Satkauskaitė D. 2011: *Lingvistinė pragmatika. Mokomoji knyga aukštųjų mokyklų studentams*. Kaunas. Prieiga internete: https://www.knf.vu.lt/dokumentai/failai/katedru/germanu/Satkauskaite_LINGVISTINE_PRAGMATIKA_elektronine.pdf.
- Subačius G. 2014: Birutės Rokaitės–Vanagienės žodynas ir kiti darbai. – Vanagienė Birutė, 2014: *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas. Ylakių, Lenkimų, Mosėdžio, Skuodo, Šačių apylinkių šnektos*, A–O, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, XI–XII.
- Vaišnienė D. 2011: „Kretingos tarmės žodynas“: pagrindiniai medžiagos pateikimo principai. – *Kretingos tarmės žodynas*, autorius Juozas Aleksandravičius, sudarė Danguolė Mikulėnienė, Daiva Vaišnienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, XX–XXXVI.
- Weigand E. 2009: *Language as Dialogue*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Weigand E. 2010: *Dialogue – The Mixed Game*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Zinkevičius Z. 1994: *Lietuvių kalbos dialektologija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Gauta 2019 12 10

Priimta 2019 12 30

AGREEMENT WITH INTERLOCUTOR IN SAMOGITIAN DAILY DISCOURSE:
FUNCTIONS AND EXPRESSION (BASED ON THE SOURCES
OF THE 2ND HALF OF THE 20TH CENTURY)

Summary

In the context of Samogitian interpersonal communication one interlocutor's agreement with another in terms of the content of speaking and/or emotional support is mostly concerned with familiarity and the social – phatic – function of language. The study made use of the collections that record the Samogitian language of the 2nd half of the 20th century. The material provided by the collections of passages illustrating Samogitian authentic speaking shows the link between the appropriateness of communication and the favourable attitude towards the interlocutor (if permitted by a communicative situation and content). The proper expression of attentiveness is associated with the universal attitudes of appropriate (tactful) communication, which are realized by a calm body posture, eye contact, attention to the interlocutor's behaviour, and the content of speaking. Samogitians tend to perceive the favourable approach towards the interlocutor's content of speaking and its way of presentation as politeness and try to show it by varied expression of agreement.

The analysis of the discourses of three types contained in the collection of texts illustrating Samogitian authentic speaking *Taip šneka tirkšliškiai* (cf. Girdenis 1996) reveals different practices of the listener's agreement with the speaker. The narration of a true or fictitious but interesting story is usually not interrupted by the listener. In a usual conversation of several individuals the agreement of one interlocutor with another (providing new information) is more commonly expressed by the repetition of the interlocutor's phrase or its part (~65%) rather than the short words expressing agreement (~35%). The structure of phone conversations demonstrates a considerably more frequent usage of elements of agreement with the interlocutor, which is explained by the inability of the interlocutor's visual evaluation. In the phone conversations under analysis agreement was relatively more commonly expressed by the short words of agreement, which were pronounced by utilizing different voice modulations (~78%), compared to the repetition of the interlocutor's phrases (~22%).

KEYWORDS: Samogitian daily language, spontaneous dialogue, agreement with the interlocutor, repetition.

JŪRATĖ PAJĖDIENĖ
Lietuvių kalbos institutas
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
jurate.pajediene@lki.lt